

Umělecká kritika

Úvod do uměnovědných studií

Kritika - etymologie a významy

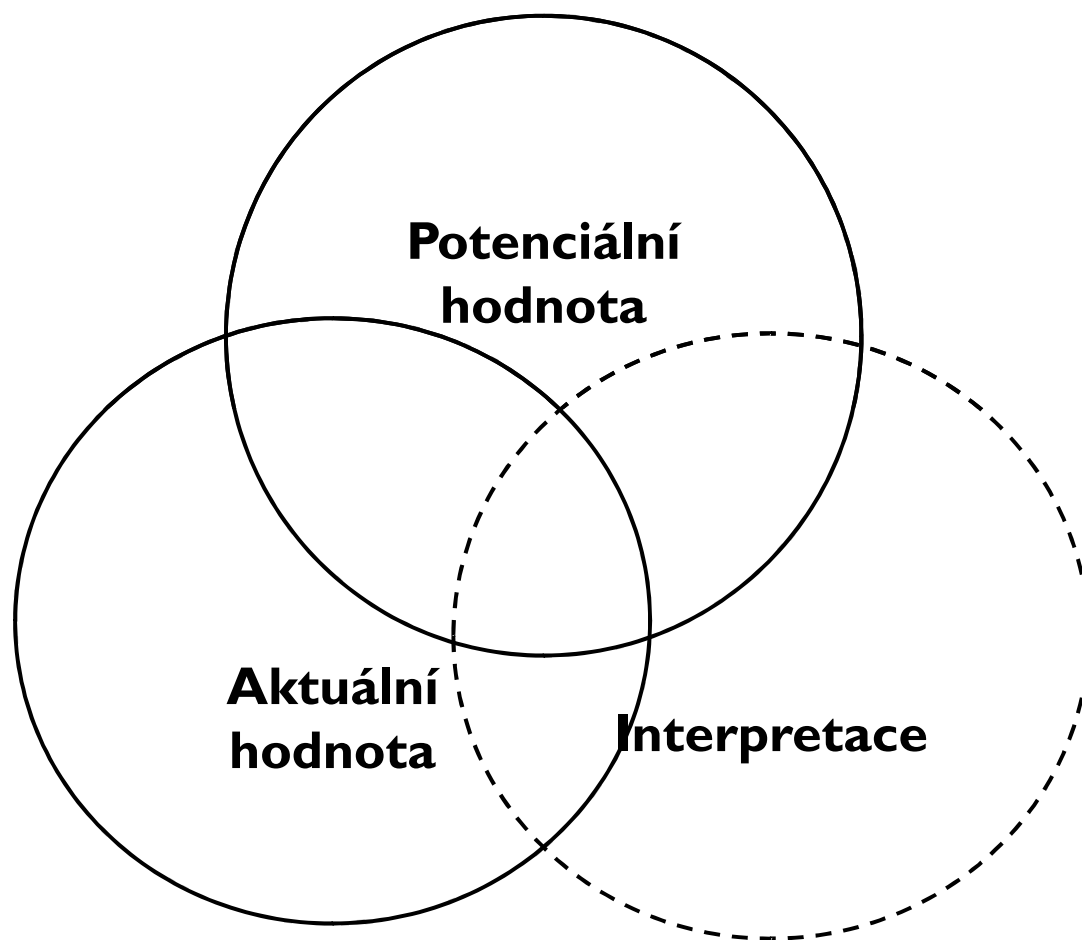
- ▶ κρινω : rozlišuji, posuzuji, také zvolit, zkoumat, třídít, vysvětlit, soudem rozhodnout
- ▶ **Různé významy**
 - ▶ Kantovy kritiky – „zkoumání principů a předpokladů“
 - ▶ kritika pramenů – „zkoumání pravosti“
 - ▶ kritika textová – „potvrzení autorství“
 - ▶ kritika umělecká – posuzování uměleckých jevů z hlediska jejich hodnoty či „uměleckosti“

(!) Co je umělecká kritika?

- ▶ Umění rozlišovat a posuzovat
- ▶ Intelektuální aktivita...
 - ▶ ...spočívající v usuzování
 - ▶ ...a formulaci hodnotících soudů
- ▶ Tyto soudy jsou...
 - ▶ ...motivované a zdůvodněné!!!
- ▶ Předmět hodnocení
 - ▶ Konkrétní umělecký počín, umělecké dílo (obvykle GER, CZE)
 - ▶ Kromě uměleckého díla je do hodnocení zahrnuta i samotná teorie umění, programové záměry umělce... (obvykle UK, IT, FR)

Poznámka: umělecká kritika tedy není založena (pouze) na subjektivním (pocitovém) hodnocení, ale kombinuje subjektivní (motivované) hodnocení a hodnocení (zdůvodněné) a **objektivní hodnocení by mělo převažovat!**

(!) Kritický soud

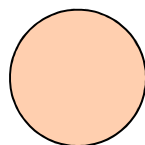
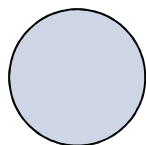
Poznámka: dobrý kritik tedy umí rozpoznat nejen aktuální, ale i budoucí hodnotu díla (a to jak v situaci, kdy **je** dílo „aktuálně“ hodnoceno vysoko, ale nemá velký potenciál být takto hodnoceno i v budoucnu, tak i v situaci, kdy dílo **není** „aktuálně“ přijímáno, ale kritik v něm umí rozpoznat hodnotu, která se až „časem“ ukáže; v hudbě je negativním příkladem „selhávání“ většinové kritiky při hodnocení hudby G. Mahlera nebo L. Janáčka jejich současníky. Dále se od kritika očekává, že umí odlišit hodnocení „díla“ od hodnocení jeho konkrétní realizace.

Vztah estetické a umělecké hodnoty

(různé modely)

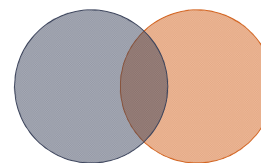
umělecká = estetická hodnota

estetická
hodnota

umělecká hodnota

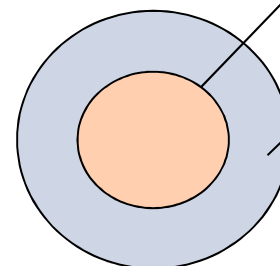
estetická
hodnota

umělecká
hodnota

(!) Pozn. Toto je nejčastěji používaný model. Tzn. že umělecká hodnota **nespočívá pouze** v kráse díla (estetické hodnotě).

umělecká hodnota

estetická
hodnota

Tradiční a konceptuální umění

▶ Tradiční umění

- ▶ Umělecké dílo – **vyjádření krásy** pomocí různých žánrových prostředků
- ▶ Krása je vnímána smysly a rozumem
- ▶ Tedy je o reprezentaci (něčeho) krásným způsobem

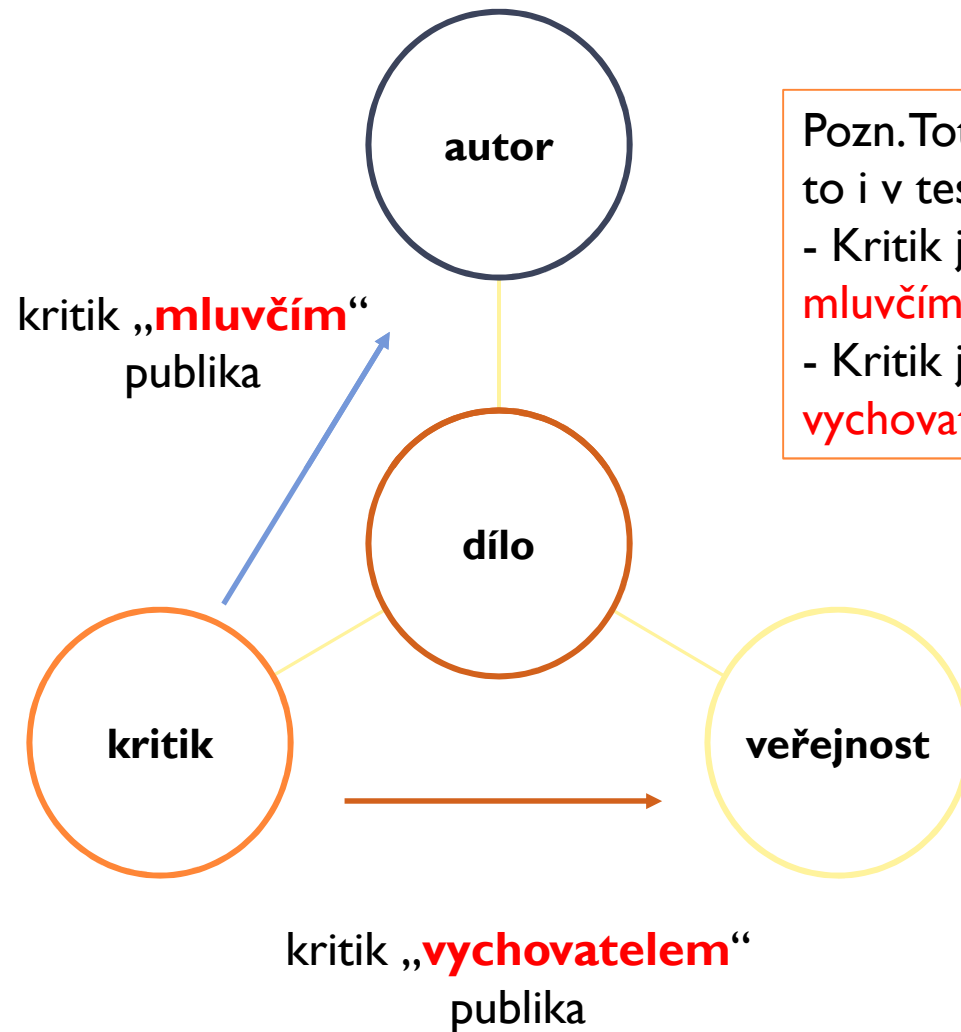
▶ Konceptuální umění

- ▶ Rezignace na smyslovou stránku díla (tedy aby bylo nutně krásné)
- ▶ Pro hodnotu díla je relevantní pouze **myšlenka - koncept**

(!) Orientace kritiky

- ▶ Obrací se k publiku
- ▶ Stojí mezi uměním a společností
(viz následující snímek)
- ▶ Hodnotí se minulé i současné umělecké projevy
(umělecká díla)
- ▶ Otázky:
 - ▶ Společenská funkce kritiky
 - ▶ Možnosti vědeckého zakotvení kritiky

(!) Umělecká kritika v sociálním poli

Pozn. Toto si zapamatujte! – je to i v testu 😊

- Kritik je vůči autorovi **mluvčím publika**
- Kritik je vůči publiku jeho **vychovatelem**

Kritika jako aktivita v rámci uměleckého světa

- ▶ Kritikové aplikují estetické systémy na specifická umělecká díla a dospívají k soudům o jejich hodnotě vysvětlením toho, v čem se tato hodnota u konkrétního díla projevuje.

Takové soudy vytvářejí reputaci děl a umělců.

- ▶ Distributoři umění a členové publika berou reputaci v úvahu, když se rozhodují, **co podpoří emocionálně a finančně**, a to ovlivňuje zdroje, které mají umělci k dispozici pro pokračování své práce.

Funkce umělecké kritiky (Jan Vičar)

- ▶ sdělovací
- ▶ komunikační
- ▶ hodnotící
- ▶ formativní (inspirační)
- ▶ výchovná
- ▶ propagační
- ▶ regulační (ideologická)
- ▶ ...

Umělecká kritika a věda

▶ Kritika:

- ▶ Je tvorbou hodnotících soudů o umělecké hodnotě díla
- ▶ Je v bezprostřední vazbě na praxi
- ▶ Zahrnuje (a vyžaduje) subjektivitu, intuitivnost a vcítění se

▶ Souvislost kritiky s vědami:

- ▶ Estetika – estetická hodnota, estetické kategorie
- ▶ Obecná teorie umění – umělecká hodnota
- ▶ „Kritika“ kritiky – nauka o kritice
- ▶ Úloha poznávacích soudů v kritice (analytická estetika)

(!) Umělecká kritika samotná není „vědou“ protože v sobě zahrnuje i významnou subjektivní složku

(!) Problémy umělecké kritiky

- ▶ Vzory (normy) vs. svoboda umělecké invence
 - ▶ Umělec jako génius
 - ▶ **Poznámka:** kritik obvykle hodnotí dílo podle určité sady estetických norem, **ale už podle Kanta je umělecký genius ten, kdo překračuje stávající umělecké normy a utváří nové;** kritik pak má složitou roli rozpoznat, zda porušení stávajících norem je projevem umělcovy neschopnosti nebo jeho geniality
- ▶ Subjektivita
 - ▶ Subjektivní podíl (vkusový soud)
 - ▶ Objektivní podíl (kognitivní složka)
- ▶ Vliv společenské autority a ideologie
 - ▶ **Poznámka:** politické elity, zvláště v totalitních systémech, rádi využívají uměleckou kritiku k ovlivňování uměleckého provozu a cenzuře a autocenzuře; „profesionální“ umělecká kritika totiž vytváří, ve srovnání s přímým zákazem, zdání svobody a diskuze
- ▶ Problém nových uměleckých děl
 - ▶ **Nelze uplatnit měřítko z minulosti (!)**
 - ▶ **Často nefungují ani obecné normy (!)**

(!) Problémy... a jejich řešení

▶ „Vědecká“ kritika

- ▶ Je ne-hodnotící
- ▶ Var. I – Interpretace (**pozn.** analýza struktury a kontextu díla; identifikace v čem je inovativní apod., ale nepřidávat k tomu nutně hodnocení)
- ▶ Var. II – Analýza (filologická/muzikologická/... apod.)

▶ Racionální (a kompromisní) řešení

- ▶ **Posuzovat umělecké dílo podle umělcových vlastních záměrů** (**pozn.** a tedy spíše učit publikum, jak dílo vnímat a rozumět mu podle záměru autora)
- ▶ Pozorování a popis

+ Dobrý kritik musí disponovat vysokou múzickou (= uměleckou; od slova „múza“) senzibilitou (tj. vkusem)

Analytická estetika

*Toto je pouze doplňkový snímek – pro zájemce více viz: Niederle, R.: Pojmy estetiky: analytický přístup, 2014.

- ▶ (estetika) jako teorie umělecké kritiky
- ▶ ...veřejně/logicky kontrolovatelné uvažování o dané věci...
- ▶ Explikace pojmu krása (R. Niederle) – stupeň krásy:
 - ▶ $K = (V_1, V_2, V_3, \dots, V_n)$ norma kategorie
 - ▶ Krása jako funkce **určitých** vlastností ($V_1 - V_n$) v rámci **určité** estetické normy a v rámci **určité** umělecké kategorie! – Tedy krásno jako relativně objektivní pojem 😊 (relativní – protože normy a kategorie se mění, ale v jejich rámci jsou vlastnosti určující co je krásné většinou dobře (objektivně) definovány)

(!) Zrod umělecké kritiky

- ▶ Umělecká kritika začíná vznikat v době, kdy umění předstupuje před široké publikum (byť určité projevy umělecké kritiky známe už z antiky)
 - ▶ Renesance (kritika zde obvykle měla podobu umělecké – odborné disputace)
 - ▶ Diderot (časopis Salón, 1759) – laická kritika
 - ▶ 18. století (Wincklemann, Herder, Lessing)
 - ▶ 19. století: růst vlivu kritiky – Schiller, Goethe, Baudelaire...
 - ▶ Moderní umění – významní kritici: Eliot, Baudelaire, Kandinsky
- ▶ Česká umělecká kritika: O. Fischer, A. Novák, F.X. Šalda

Umělecká kritika v cizích jazycích

- ▶ Umělecká kritika
- ▶ Art Criticism (ang.)
- ▶ Kunstkritik (ger.)
- ▶ Chudožestvennaja kritika (rus.)